

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2021 Vol. 3

**www.navoiy-uni.uz
www.goldenscripts.navoiy-uni.uz**

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2021 Vol. 3

www.navoiy-uni.uz
www.goldenscripts.navoiy-uni.uz

BOSH MUHARRIR

Shuhrat Sirojiddinov

BOSH MUHARRIR

O'RINBOSARI

Karomat Mullaxo'jayeveva (o'zbek)

Qosimjon Ma'murov (ingliz)

MAS'UL KOTIB

Ozoda Tojiboyeva

TAHRIR HAY'ATI

Zaynobiddin Abdirashidov

Karl Rayxl (Germaniya)

Seyhan Tanju (Turkiya)

Kamol Abdulla (Ozarbayjon)

Vahit Turk (Turkiya)

Isa Xabibeyli (Ozarbayjon)

Benedek Peri (Vengriya)

Teymur Kerimli (Ozarbayjon)

Eunkyoung Oh (Koreya)

Mark Toutant (AQSh)

Boqijon To'xliyev

Qosimjon Sodiqov

Nurboy Jabborov

G'aybulla Boboyorov

Vali Savash (Turkiya)

Kimura Satoru (Yaponiya)

Hamidulla Dadaboyev

Aftondil Erkinov

Rashid Zohidov

Baxtiyor Abdushukurov

Almaz Ulvi (Ozarbayjon)

Dilnavoz Yusupova

Qo'ldosh Pardayev

Elchin Ibrohimov (Ozarbayjon)

Nodirbek Jo'raqo'ziyev

MUNDARIJA

ADABIYOTSHUNOSLIK

Nurboy Jabborov

“Firdavs ul-iqbol” – Ogahiyning badiiy-tarixiy nasrdagi ilk tajribasi

4

Husniddin Eshonqulov

Dilorom Sodiqova

Muslihabegim Miskin – XIX asr Buxoro adabiy muhitining iste'dodli zullisonayn shoirasi

25

Dilnoza Jumayeveva

“Yusuf va Zulayxo” dostonlaridagi obrazlar tizimi

43

MATNSHUNOSLIK

Bahriddin Umurzoqov

Aliy Safiy Hiraviy qalamiga mansub yangi qo'lyozmalar va Toshkent qo'lyozma fondlarida mavjud asarlari

67

Furqat To'xtamuratov

Muhsiniy she'riyati: asliyat va nashr qiyosi

80

Shermuhammad Amonov

Ahmad Tabibiyning turkiy tildagi ruboiylari

95

LINGVISTIKA

G'aybulla Boboyorov

Xalach tili va uning o'zbek tili bilan ayrim yaqinliklari to'g'risida

114

EDITOR IN CHIEF	
Shuhrat Sirojiddinov	
 DEPUTY EDITOR IN CHIEF	
Karomat Mullakhojaeva (Uzbek)	
Kasimjon Mamurov (English)	
 EXECUTIVE SECRETARY	
Ozoda Tojiboeva	
 EDITORIAL BOARD	
Zaynabiddin Abdirashidov	
Karl Rechl (Germany)	
Isa Habibeyli (Azerbaijan)	
Benedek Peri (Hungary)	
Teymur Kerimli (Azerbaijan)	
Eunkyung Oh (Korea)	
Mark Toutant (USA)	
Bakijan Tukhliev	
Kasimjan Sadikov	
Nurboy Jabborov	
Gaybullah Babayarov	
Vali Savash (Turkey)	
Onal Kaya (Turkey)	
Kimura Satoru (Japan)	
Vahit Turk (Turkey)	
Seyhan Tanju (Turkey)	
Aftandil Erkinov	
Rashid Zahidov	
Atabek Juraboev	
Bakhtiyar Abdushukurov	
Almaz Ulvi (Azerbaijan)	
Yusupova Dilnavoz	
Kuldosh Pardaev	
Elchin Ibrahimov (Azerbaijan)	
Nodirbek Jurakuziev	

CONTENTS	
 LITERATURE	
Nurboy Jabborov	
“Firdavsu-l iqbol” – the first experience of Agahi in artistic and historical prose	4
 Husniddin Eshankulov	
Dilorom Sadikova	
Muslihabegim Miskin is a talented bilingual poetes during the literary period of the XIX th century in Bukhara	25
 Dilnoza Jumayeva	
Analysis of the figurative system of the epic "Yusuf and Zulaikho"	43
 TEXTOLOGY	
Bahriddin Umurzoqov	
New manuscripts by Ali Safi Hiravi and works in the Tashkent Manuscripts fund	67
 Furkat Tuxtamuratov	
Muhsini's Poetry: a Comparison of Originality and Publication	80
 Shermuhammad Amonov	
Ahmad Tabibi's rubai in Turkish	95
 LINGUISTICS	
Gaybulla Boboyorov	
About the Halach language and some of its affinities with the Uzbek language	114

Muhsiniy she'riyati: asliyat va nashr qiyosi

Furqat To'xtamuratov¹

Abstrakt

Ushbu maqolada Qo'qon adabiy muhiti vakili shoir Husaynquli Muhsiniy (1860–1917) lirik she'rlari matnshunoslik aspektida tadqiq qilingan. Shoirning “Gulshani jovid” devonining O'zbekiston Fanlar akademiyasi Sharqshunoslik instituti fondida 7392-raqam ostida saqlanayotgan qo'lyozmasi va “Barhayot gulshan” nomi bilan chop etilgan to'plamidagi she'rlari qiyoslab o'rganilgan. Natijada, shoirning o'zbek va fors-tojik tillarida bitilgan 239 ta g'azal yozganligi aniqlandi. Ulardan 211tasi o'zbek tilida, 28tasi fors-tojik tilida. “Barhayot gulshan” nashriga esa 136ta o'zbekcha g'azal kiritilgan. 7392-raqami ostida saqlanayotgan qo'lyozmada mavjud 75 ta g'azal devon nashridan tushirib qoldirilganligi aniqlangan.

Muhsiniy devoni qo'lyozmasini joriy imlodagi nashri bilan qiyosiy o'rganish natijasida aniqlangan farqlar ilmiy tasnif etilgan va tahlil qilingan. Qiyosiy tahlillar natijasida Muhsiniy devonining mukammal nashrlarini tayyorlash matnshunoslik oldidagi dolzarb vazifalardan ekanligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: *matn, devon, qo'lyozma manba, asliyat, tabdil, g'azal, maqta', bayt, band, nashr nusxa, qiyosiy tahlil.*

Kirish

Qo'qon adabiy muhiti o'ziga xos taraqqiyot tamoyillariga ega. Amiriy, Nodira, Muhyi, Muhayyir, Muqimiy, Furqat, Zavqiy kabi ushbu adabiy muhitning salohiyatli namoyandalari sermazmun va betakror lirik asarlari bilan milliy adabiyotimiz rivojiga ulkan hissa qo'shdilar. Davr adabiy harakatiga o'zining betakror ijod namunalari bilan ta'sir etgan ana shunday ijodkorlardan biri – Husaynquli Sulaymonquli o'g'li Muhsiniy (1860–1917) mashhur shoir va

---

¹ To'xtamuratov Furqat Safarmurodovich – o'qituvchi, Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

E-pochta: toxtamuratov81@gmail

ORCID ID: 0000-0001-9855-2353

Iqtibos uchun: To'xtamuratov, F. S. 2021. “Muhsiniy she'riyati: asliyat va nashr qiyosi”. *Oltin bitiglar* 3: 80–94.

mohir xattot sifatida o'zidan boy adabiy meros qoldirdi. Shoir lirik asarlari, ayrim ilmiy ishlarni istisno etganda, matnshunoslik nuqtayi nazaridan to'liq tadqiq etilgani yo'q. Ijodkorning o'zbek adabiyoti tarixida tutgan o'rni munosib baholangan emas. Bu esa, o'z navbatida, shoir devonining qo'lyozma manbalari ustida tizimli tadqiqot ishlari olib borish masalasini kun tartibiga qo'yadi. Shoir asarlari matni tarixini o'rganish ushbu ilmiy muammo yechimiga xizmat qilishi jihatidan ahamiyatlidir.

Matnshunoslikning asosiy muammolaridan hisoblangan matn tarixini o'rganmay turib, ijodkor asarlarining mukammal nashrini amalga oshirib bo'lmaydi. "*Matn tarixi* tushunchasi muayyan asar matnining barcha masalalarini qamrab olishi" [Лихачев 2001, 33], e'tiborga olinsa, bu muammoni o'rganish nechog'liq zarur ekanligi yanada oydinlashadi. O'zbek matnshunosligida ham bu masalaga alohida diqqat qaratilgan. Matnshunos N.Jabborov fikricha: "...matn tarixi qo'lyozma manbalar genealogiyasini tekshirishdan muallifning va hatto manbani ko'chirgan kotibning dunyoqarashi va g'oyasini o'rganishgacha, asarning yuzaga kelishida muallif ijodiy niyatining ro'yobga chiqishidan uning yaratilishigacha u yoki bu darajada aloqador bo'lgan boshqa adabiy yodgorliklar bilan o'zaro bog'liq jihatlarini tadqiqigacha bo'lgan barcha jarayonlarni qamrab oladi" [Jabborov 2019, 12]. Ushbu nazariy fikrni Muhsiniy ijodini o'rganishga tatbiq etish uchun shoirning O'zbekiston Fanlar akademiyasi Sharqshunoslik instituti fondida 7392-raqami ostida saqlanayotgan "Gulshani jovid" nomli she'rlar devoni hamda uning 2008-yili Qo'qon adabiyot muzeyi xodimi Usmonjon Ne'matov tomonidan "Barhayot gulshan" nomi bilan chop ettirilgan nashr nusxasini qiyosiy o'rganish zarurati tug'iladi.

Ta'kidlash kerakki, ushbu nashr zahmatkash olimning uzoq yillik mehnatlari mahsulidir. Matnshunos A.Turdialiyev devon nashriga yozgan "Adabiy merosimizdan yana bir sahifa" sarlavhali so'zboshida Muhsiniy devoni haqida tahliliy fikrlarini bildirgan. Usmonjon Ne'matov nashrga yozgan kirish maqolasida Muhsiniy hayoti va ijodi, devonlari, tarjima asarlari hamda shoirning xattotlik mahoratiga doir qimmatli ma'lumotlarni kel-tiradi. Ular shoir hayot yo'li va uning adabiy merosi haqidagi mavjud tasavvurlarni boyitganligi bilan qimmatlidir. "Barhayot gulshan"dagi lirik asarlar qo'lyozma dastxat devondagi kabi asliyat tartibida nashr qilinishi shoir uslubi saqlanganini ko'rsatadi. Ushbu nashr Husaynquli Muhsiniy she'riyatini ilm-fan ahli hamda keng kitobxonlar ommasiga ma'lum qildi, shoir adabiy merosini tadqiq qilish imkoniyatlarini

yanada kengaytirdi.

Muhsiniy devonining Sharqshunoslik institutidagi qo'lyozma manbalarini o'rganish natijasida shoirning yetmishdan ortiq g'azallari devon nashriga kirmay qolgani aniqlandi. Jumladan, fondagi 7392-raqamli qo'lyozmada Muhsiniyning o'zbek va fors-tojik tilida yozilgan 239 ta g'azali mavjud. G'azallarning 211 tasi o'zbek va 28tasi fors-tojik tilida. "Barhayot gulshan" nashriga esa shoirning 136 ta o'zbekcha g'azali kiritilgan. Ma'lum bo'ladiki, 75 ta g'azal nashrga kiritilmagan. Qo'lyozmadagi she'rlar tartibi nashrda ham saqlangan. Usmonjon Ne'matov devonga yozgan kirish maqolada 7392-raqamdagi qo'lyozmada 7378 misra she'r borligini qayd qilgan. Kuzatishlar natijasida devonda noshir aytganidan ko'proq, ya'ni 7426 misra she'r mavjudligi aniqlandi.

Shoir ijodini ommalashtirish yo'lidagi dastlabki muhim ish sifatida ushbu nashrning qimmatini baland ekanligini ta'kidlagan holda, asliyat bilan qiyoslaganda, ayrim she'rlar matnida tafovutlar borligini ham qayd etish lozim. Ba'zi she'rlar tarkibidagi so'zlar xato o'qilgani, ayrim g'azallarning baytlari tushirib qoldirilgani kuzatiladi. Professor Shuhrat Sirojiddinovning "Matn tarixini o'rganish qo'lyozma asarning mavjud nusxalarini qiyoslashdan boshlanadi. Matnlar **to'liq, nuqsonli, tuzatilgan** (redaksiyaga uchragan) yoki **tugatilmagan** ko'rinishlarda uchraydi. Qo'lyozma nusxalarda uning tarixi bevosita qayd etilgan yoki bilvosita aniqlanadigan belgilar yordamida tiklanadi" [Sirojiddinov 2019, 18], degan fikrlari nuqtayi nazaridan baho berilsa, Muhsiniy devoni nashridagi aksar lirik asarlar nuqsonli matnlar sirasiga kirishini ta'kidlash kerak. Bu matniy nuqsonlarni shoir she'rlarining asliyat nusxasi va joriy imlodagi nashr variantini qiyoslash orqaligina tuzatish mumkin. Asliyat va tabdil matnlarni qiyoslash asnosida aniqlangan farqlarni shartli ravishda quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

- harf va qo'shimchalarning yozilishidagi tafovutlar;
- so'zlarning o'qilishidagi farqlar;
- g'azallardagi baytlarning tushirib qoldirilishi;
- she'r bandlarining qisqartirilishi.

Harf va qo'shimchalarning yozilishidagi tafovutlar

Muhsiniy devoni nashriga she'riy asarlarda qo'llangan so'zlar tarkibidagi kelishik, egalik va boshqa qo'shimchalar hozirgi o'zbek adabiy tiliga moslashtirib kiritilgan. Bu esa Muhsiniy davridagi klassik she'riyat tili va ohangining yo'qolishiga olib kelgan. Shu sababli so'zlar tarkibidagi qo'shimchalar asliyatdagidek yozilishi

maqsadga muvofiqdir.

Quyidagi jadvalda mazkur farqlar qo'lyozma manbaga qiyoslangan holda ko'rsatildi:

Nashrda	Qo'lyozmada
hamdinga	<i>hamdingg'a</i>
hukmingdadurlar	<i>hukmingg'adurlar</i>
bo'ldi	<i>o'ldi</i>
ko'rguzdi	<i>ko'rguzsa</i>
bo'lg'ay	<i>o'lg'ay</i>
uttim	<i>etdim</i>
to'kkali	<i>to'kg'ali,</i>
o'qig'a	<i>o'qina</i>
tortqon	<i>tortg'ay</i>
tutqoy	<i>tutg'oy</i>
etmoqlik	<i>etmaklig'</i>
erur	<i>o'lur</i>
mulkina	<i>mulkida</i>
istagay	<i>istag'ay</i>
behbudlikda	<i>behbudlig'la</i>
jahonda	<i>jahondin</i>
o'lg'aymu	<i>bo'lg'aymu</i>
bo'lmasdin	<i>bo'lmayin</i>
etmoqqa	<i>etmakg'a</i>
ruhingda	<i>ruyingda</i>
g'amlarga	<i>g'amlarg'a</i>
turg'ali	<i>turmoqa</i>
maqdamlari	<i>maqdamlarini</i>
to'madin	<i>ta'madin</i>
ramaqqa	<i>ramaqq'a</i>
ko'ngulga	<i>ko'ngulg'a</i>
g'amim	<i>g'aming</i>
ko'zga	<i>ko'zg'a</i>
so'zonlig'	<i>so'zonliq</i>
pushaymonlig'	<i>pushaymonliq</i>
boshida	<i>boshimda</i>
hasratingdin	<i>hasratingla</i>
meni	<i>menga</i>
baho	<i>baqo</i>

Nashrda qo'lyozmadagi *o-a* harflari, jarangli va jarangsiz undoshlar o'rtasidagi *d-t, q-g'* harflari o'zgartirib yozilgan. Bundan tashqari, *ga - g'a, kali - g'ali, g'a - na, qon - g'ay, qoy - g'oy, lik - lig', na - da, gay - g'ay, lik - lig', qa - g'a, g'ali - moqa, im - ing, lig' - liq* kabi qo'shimchalar ham **farqli shaklda** qo'llangan. Ushbu tafovutlar so'z ma'nosining o'zgarishi va o'zgacha mazmun ifoda etishiga olib kelgan.

So'zlarning o'qilishidagi farqlar

Nashrdagi she'rlar tarkibida keluvchi ayrim so'zlar qo'lyozma manbadan farqlanadi. So'zlarning xato tabdil etilishi she'r mazmunining o'zgarishiga olib kelgan. Natijada, ayrim baytlardagi fikrlar g'aliz va tushunarsiz bo'lib qolgan. Masalan, nashr nusxada "o'lmag'il" radifli 11 baytli g'azalning 4-5-baytlaridagi **o'ldururkim** so'zi - *sindururkim*, **tama'** so'zi *tammoyi* tarzida noto'g'ri tabdil qilingan. Bu hol bayt mazmuni o'zgarib ketishiga sabab bo'lgan. Jumladan, mazkur g'azalning 4-bayti nashrda quyidagicha berilgan:

*Zinda ko'ngling **sindururkim** ag'niyolar suhbatl,*
Faqr eli birla yurib, boylar gadoyi o'lmag'il
 [Muhsiniy 2008, 65].

Qo'lyozmada:

زنده كونكلو نك او لدورور كم اغنيا لار سهبتى
 فقر ايلي برلان يوروب بايلار كدای اولمغل
*Zinda ko'nglung **o'ldururkim** ag'niyolar suhbatl,*
Faqr eli birla yurib, boylar gadoyi o'lmag'il
 [Muhsiniy 55^b].

Nashr nusxada yo'l qo'yilgan xatolik bois "zinda" va "o'ldururkim" so'zlari hosil qilgan tazod yo'qolib qolgan. Natijada nafaqat matn mazmuniga, balki g'azal badiiyatiga ham putur yetgan.

Mazkur g'azalning 5-bayti nashrda quyidagicha tabdil etilgan:

Har ne maqsudingni sen Olloh fazlidan tila,
*Qadringni kam qilmag'il, **tamomoyi** boyi o'lmag'il*
 [Muhsiniy 2008, 65].

Qo'lyozmada:

هرنه مقصودينكى سن اللاه فضلدين تلا
 قدرينكى كم قلماغل طماع باى اولمغل
Har ne maqsudingni sen Olloh fazlidan tila,
*Qadringi kam qilmag'il, **tama'** boyi o'lmag'il*

[Muhsiniy 55^b].

Bayt mazmuni: *Har qanday maqsadingni sen Ollohdan tila, Qadringni kam qilib, tama qiluvchi boylardan bo'lmagin.* Nashr nusxada *qadringi* so'zi *qadringni* tarzida "n" harfi orttirib yozilishi natijasida vazn saktaligi yuzaga kelgan. *Tama'* so'zi *tamomoy* tarzida tabdil etilishi oqibatida baytdan anglashiladigan ma'no mavhumlashgan.

"Barhayot gulshan" devonida ishqiy mavzudagi 11 baytli g'azal qo'lyozmasining 5-baytidagi **so'zing** kalimasi nashrda **labing** shaklida berilgan bo'lsa, 10-baytida **xunobalar** so'zi **devonalar** ko'rinishini olgan. Nashrda:

To'tiyi jonimni yoquti erur shakkar labing,

So'zlag'il, jonimg'a rohat o'ldi, ey, shirinmaqol [Muhsiniy 2008, 65^b].

Qo'lyozmada:

طوطى جانمنى ياقوتى ايرور شكر سوزنك

سوزلغىل جانيمغه راحت اولدى اى شرين مقال

To'tiyi jonimni yoquti erur shakkar so'zing,

So'zlag'il, jonimg'a rohat o'ldi, ey, shirinmaqol

[Muhsiniy 56^a].

Matndan anglashiladigan mantiq ham tahrir etilgan so'zning qo'lyozmadagi kabi "so'zing" shaklida bo'lishini taqozo etadi. Ikkinchi misradagi "so'zlag'il" fe'li ham o'zidan oldin "so'zing" kalimasi kelishini taqozo qiladi. Qo'lyozmadagi shakl badiiy mantiqqa ham har jihatdan muvofiq ekanini ta'kidlash kerak.

Ushbu g'azalning 10-baytida xato tabdil qilingan so'z ma'noga jiddiy putur yetkazgan. Nashrda ushbu bayt mana bu tarzda berilgan:

Bir guli ra'no firoqi yig'latur devonalar,

Chehrai zardim uza har dam to'kubmen ashki ol

[Muhsiniy 2008, 66^b].

Qo'lyozmada yuqoridagi bayt quyidagi shaklda kitobat qilingan:

بركلى رENA فراقى يغلاتور خونابه لار

چهره زارديم اوزه هر دم توکوب مين اشک ال

Bir guli ra'no firoqi yig'latur xunobalar,

Chehrai zardim uza har dam to'kub men ashki ol

[Muhsiniy 56^a].

Bamisoli guli ra'nodek yordan ayriliq devonalarcha yig'latishi ham badiiy mantiqqa zid emas. Lekin "xunobalar" so'zi lirik qahramonning *ashki ol* to'kishi bilan ham mantiqiy bog'lanib, poetik mazmunning ta'sir kuchini bir necha barobar oshirib yuboradi. "Xunobalar"dagi "lar" qo'shimchasi "qon yig'lash" kechinmasining muttasil davom etishini ta'sirli ifodalashga xizmat qilgan. Ma'lum bo'ladiki, matndagi xatoning tuzatilishi she'r badiiyatining ham mukammal bo'lishini ta'minlaydi.

"Barhayot gulshan"da 7 baytli muvashshah g'azal matla'si quyidagicha berilgan:

*Yuzingni tal'ati ortiqchadur **nuri** qamardan ham,
Seningdek bormukin olam aro jinsi bashardan ham*
[Muhsiniy 2008, 67^b].

Qo'lyozmada ushbu bayt quyidagicha kitobat etilgan:

يوزينكنى طلعتى ارتوقچه دورشمسى قمردهم
سينينكديك بارموكين عالم ارا جنس بشردهم
*Yuzingni tal'ati ortiqchadur **shamsu** qamardan ham,
Seningdek bormukin olam aro jinsi bashardan ham*
[Muhsiniy 56^b].

Nashr nusxaning birinchi misrasidagi *nuri* so'zi qo'lyozmada *shamsu* tarzida yozilgan. Zohiran, *nuri qamar* birikmasi ham badiiy mantiqqa zid emas. Lekin asliyatdagi kabi *shamsu qamar* tarzida o'qilganda, obrazli tafakkur teranlashgani, badiiy talqin mohiyatan kuchaygani yaqqol seziladi. Shu jihatdan, asliyat matni tiklanishi shoir ijodiy niyati to'laqonli ifodalanishini ta'minlaydi. Muallifning so'z qo'llash, obraz yaratish mahorati mukammalroq namoyon bo'lishiga xizmat qiladi.

Muhsiniy she'rlari tarkibidagi ayrim so'zlar asliyatdan noto'g'ri tabdil qilingan. Nashrga kiritilgan she'rlar tarkibida xato o'qilgan so'zlarning 7392-raqamdagi qo'lyozmada yozilish shakli quyidagi jadvalda berildi:

Nashr nusxada	Qo'lyozmada
afsona	<i>hangoma</i>
jahon	<i>zamon</i>
turub	<i>burun</i>
baxting	<i>islom</i>
nomi	<i>komi</i>
bemoringni	<i>xumoringni</i>

ko'ksumni	<i>ko'nglimi</i>
tiyri	<i>yuz</i>
birla	<i>uzra</i>
o'tub	<i>o'lub</i>
injilo	<i>ravshano</i>
ikki	<i>egma</i>
erur	<i>afruz</i>
bir	<i>har</i>
anjaq	<i>injiq</i>
bu	<i>bir</i>
gulu	<i>niholu</i>
husru	<i>harne</i>
tushub	<i>to'lub</i>
uzra	<i>ichra</i>
ayb	<i>ta'na</i>
nigahbori	<i>anga bori</i>
qilma	<i>etmay</i>
ayla	<i>ila</i>
anga	<i>ingan</i>
bo'lg'ay	<i>ungay</i>
bo'ylar	<i>tunlar</i>
labing	<i>so'zing</i>
etsalar	<i>aylasa</i>
davroni	<i>arbob</i>
tobishidin	<i>boshdin</i>
bo'ston	<i>guliston</i>
uza	<i>aro</i>
jonlar	<i>jonim</i>
osub	<i>solib</i>
tanin	<i>qastin</i>
ahli	<i>xalqi</i>
ichra	<i>birla</i>
ko'zum	<i>ko'zni</i>
birla	<i>uzra</i>
dardi	<i>so'zi</i>
kunduz	<i>kunlar</i>
sahfai	<i>mus'haf</i>

G'azallardagi baytlarning tushirib qoldirilishi

Muhsiniy she'rlari jamlangan "Barhayot gulshan" devoni nashri bilan 7392-raqamli qo'lyozmani qiyosiy o'rganish natijalari

ba'zi g'azallarning maqta'si va ayrim boshqa baytlari tushirib qoldirilganini ko'rsatadi.

Masalan, *Topmadim olamda holim bilguchi ahli ramuz, / Shul sababdin kechalar orom yo'q, bexob ko'z*" matla'li g'azal nashr nusxada 10 bayt shaklida berilgan. 7392-raqamdagi qo'lyozma devonda esa 11 bayt bo'lib, 10-bayt nashrdan tushirib qoldirilgan. Mana, o'sha bayt:

اصلزاده نسبتدین قالمدی فرغانهده
قالغانی قیرغز قیچاق تاجیک منغت یوز
Aslzoda nisbatidin qolmadi Farg'onada,
Qolg'oni qirg'iz-u qipchoq, tojik-u mang'it-u yuz
[Muhsiniy 35^a].

Ushbu g'azalda umrni behuda o'tkazish, havoii nafsga qullik, shariatni zalilu poymol etish, jaholat va qabohat singari shaxsni kamolotdan, jamiyatni taraqqiydan to'suvchi nuqsonlar qattiq tanqid qilinadi. Bu hol, o'z navbatida, yurtning mustamlaka girdobiga tushishiga sabab bo'lgani g'azalning quyidagi baytida ta'sirchan ifodalangan:

Ketmasa insof eldin, kelmag'aydi yurtg'a,
Rus qavmikum, sarig' ruxsorayu feruza ko'z.
[Muhsiniy 2008, 36b].

G'azal janriga oid she'rlar matnida aksar hollarda shoirning lirik kechinmasi bilan bir vaqtda ijtimoiy voqelik ham badiiy talqin etiladi. Matnda o'zgartirish va tahrirlar ba'zan ijodkorning o'zi tomonidan ham amalga oshirilishi mumkin. Matnshunos Nafas Shodmonovning yozishicha: "...matn muallifi harakatdagi voqelikni aks ettirar ekan, muayyan ijodiy ruhiy jarayonni kechiradi. Shu jarayonda u obyektiv va subyektiv sabablar ta'sirida matnning ayrim o'rinlariga munosabatini o'zgartirishi va ularga turli hajmlardagi tuzatishlar kiritishi mumkin. Bunday tuzatish va o'zgartirishlar matnning material, yaratilishi, shakllanishi, qurilishi va hokazo tarixiy, badiiy, g'oyaviy hamda uslubiy jihatlarini o'rganishga asos bo'ladi" [Шодмонов 2009, 22].

Shuningdek, ijtimoiy mavzudagi 11 baytli g'azalning maqta'si nashrda aks etmagan. Ushbu g'azal maqta'si asliyatda quyidagicha berilgan:

محسنی کچه قرانغوسی ایرور حامله دار
توغادور صبح وسعا دت انکا اولمه مایوس
Muhsiniy kecha qorong'usi erur homilador,
Tug'odur subhi sa'odat anga o'lma ma'yus
[Muhsiniy 36^b]

G'azal maqta'i shoir ijodiy niyatining xulosasini ifodalayotgani bilan ajralib turadi. Maqta'ning tushirib qoldirilishi she'r matnining mantiqiy jihatdan yakunlanmay qolishiga sabab bo'lgan. Natijada, shoirning g'oyaviy maqsadi, izhor etmoqchi bo'lgan fikri kitobxon nazaridan chetda qolgan. She'rda Vatan va xalq boshiga tushgan qora kunlardan shikoyat ohangi ustuvorlik qiladi. Shoir mustamlakachilik siyosatini kecha qorong'isiga o'xshatsa, *subhi saodat* – baxt tongini erk va ozodlikka qiyoslaydi. Ya'ni, *zulm kechasi qorong'i bo'lsa ham u ozodlikka, hurlikka homilador. Ey Muhsiniy, shu bois sen g'amdan ma'yus bo'lma, yurtning ozodlikka erishish kunlari yaqindir* mazmuni baytda betakror badiiy ifoda bo'lib keladi. Darhaqiqat, kecha qanchalik qorong'u bo'lmasin, undan keyin yorug' tong keladi. Tuning subhi saodatga homilador bo'lishi – o'zga biror shoirda uchramaydigan ohorli tashbeh! Ko'rinadiki, shoir boshqa ko'plab zamondoshlari singari millat, el-yurt dardi bilan yashagan, uning erk va ozodlikka erishmog'ini orzu qilgan.

Devon nashrida “Kog'oz” radifli g'azal 9 baytli qilib berilgan. Ammo asliyat bilan qiyoslanganda, jami 11 baytdan tarkib topgani ayon bo'ladi. G'azalning 5-7-baytlari nashr nusxadan tushirib qoldirilgan. Jumladan, 5-bayt mazmuni quyidagicha:

کلکی شمشیر نی فتحید ہ ایرور هر کشور

آچلوردستی ایله جمله بر آیا کاغذ

Kilki shamshirini fathida erur har kishvar,

Ochilur dasti ila jumla barr, oyo kog'az

[Muhsiniy 26^b].

Mazkur g'azalning 7-bayti ham nashr nusxadagi matnda mavjud emas. Ushbu bayt qo'lyozmada quyidagi tarzda keladi:

اول نهنگی کیم ایرور قارنیغه تارتار آسیا

آله قلاب نفس اچره قیلور جا کاغذ

Ul nahangikim erur qornig'a tortar osiyo,

Olihi qullobi nafs ichra qilur jo kog'oz

[Muhsiniy 26^b].

Mazkur ikki baytning tushirib qoldirilishi natijasida g'azaldagi betakror obrazli tasvir xira tortib qolgan. Tashbeh va istoraga asoslangan poetik mazmun mavhumlashgan. Muallifning ijodiy niyati to'liq ifodalanmay qolgan. Tabiiyki, ularning tiklanishi g'azal matni mukammal bo'lishiga, badiiy talqinning mantiqiy izchilligi ta'minlanishiga xizmat qiladi. Rus matnshunosi B.V.Tomashevskiyning fikricha: “Matn tarixi (bu tushuncha

anglatgan keng ma'noga ko'ra) adabiyot tarixi tadqiqotchisiga adabiy yodgorlikka oid zohiriy ma'lumotlarni emas, muallif laboratoriyasining botiniy jihatlarini kashf etish imkonini beradi" [Томашевский 1959, 148]. Ma'lum bo'ladiki, Muhsiniy lirik asarlarining matn tarixini o'rganish shoir ijod laboratoriyasi sirlarini o'rganishda muhim o'rin tutadi.

Ijodkorning "Qoshing mehrobi toqi sajdagohi jumla mu'mindur" satri bilan boshlanuvchi g'azali asliyatda 9 baytli bo'lgani holda, devonning nashr nusxasida 8 baytga aylantirilgan. Qo'lyozma manbada g'azalning 7-bayti quyidagicha kitobat qilingan:

آمانتگاه مضمون رمز ایرور صندوق سینمده
امین ایرماس کیم اول غار یتب ایتسه حرق خاین دور
Omonatgohi mazmuni ramz erur sanduqi siynamda,
Amin ermaskim, ul oriyat etsa harfi xoyindur

[Muhsiniy 30^a].

Ushbu g'azalda mumtoz she'riyat uchun xos bo'lgan irfoniy mazmun badiiy talqin etilgan. Tabiiyki, ushbu baytning tushirib qoldirilishi g'azalning matniy yaxlitligiga putur yetkazgan va shoir ijodiy niyatini **noto'g'ri tushinishga** sabab bo'lgan.

Asliyatda 11 baytdan tarkib topgan "Soqiyo, may berki, tegdi ko'nigluma hushyorlig'" misrasi bilan boshlanuvchi g'azalning 5-bayti nashr nusxada mavjud emas. G'azal mohiyatini anglashda muhim bo'lgan ushbu bayt matni asliyatda shunday keladi:

توبه ایلا بسیندور سین بولسه کلکشت بهار
یوقموناموسینگ سنی تاکیغچه بیعار لیغ
Tavba aylab sendursen bo'lsa gulgashiti bahor,
Yo'qmu nomusing sani tokayg'acha beorlig'

[Muhsiniy 45^a].

Asliyatda mavjud baytlarning nashr nusxadan tushirib qoldirilishi matnning nuqsonli holga kelishiga sabab bo'lgan. Matn tarixini to'laqonli anglash imkoniyatini cheklagan.

She'r bandlarining qisqartirilishi

Asliyat bilan qiyoslash natijasida devon nashrida Muhsiniy she'rlari bandlarining to'liq berilmaganlik holatlari ham kuzatiladi. Zoriy g'azaliga Muhsiniy muxammasining 4-bandi nashrga kiritilmay qolgani ushbu fikrni tasdiqlaydi. Qo'lyozma manbada yuqorida qayd qilingan muxammas hajmi besh banddan iboratligi ma'lum bo'ladi. Tushirib qoldirilgan band matni asliyatda quyidagicha:

آدم ديمانگيز اولمسه مهر محبتی
اندين زياده اولدی بهایمنی صحبتی
قیلمانگ آنینگی تملیغنه ذره رغبتی
مین چکمیشم الارقولیدین کوب مصیبتین
چغز اولمیشم که قیده باروب آشیاپ قیلی

*Odam demangiz o'lmasa mehru-muhabbati,
Andin ziyoda o'ldi bahoyimni suhbatı.
Qilmang oning tamlig'ına zarra rag'batı,
Men chekmisham alar qo'lidin ko'p musibati,
Chug'z o'lmishamki, qayda borib oshyon qilay*

[Muhsiniy 99^a].

Shoirning odam va olam munosabati, hayot va e'tiqod haqidagi falsafiy qarashlari ifoda etilgan bu kabi satrlarning tushirib qoldirilgani nashr nusxadagi matnning nuqsonli ekanligini ko'rsatadi. Bu kabi nuqsonlarni tuzatish shoir asarlarining nisbatan mukammal matnlarini tiklash imkonini beradi. Chunki "...amaliy matnshunoslikning vazifasi testologik xatolardan xoli, muallifning dastxat varianti yoki shunga yaqin ishonchli ilmiy matnlarni tiklash muammolarini hal etishdan iboratdir" [Jabborov 2020, 51].

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar va tahlillardan xulosa qilish mumkinki, Muhsiniy lirik merosi jamlangan "Barhayot gulshan" devoniga kiritilgan she'rlarning asliyat asosidagi mukammal matnlarini tiklash zarur. Buning uchun, birinchidan, shoir devoni qo'lyozmalarini qiyoslab o'rganish, ikkinchidan, asliyat va tabdil nusxalardagi har bir she'rni so'zma-so'z, misrama-misra muqoyasa etish, uchinchidan, shu asosda xatolardan xoli, muallif variantiga muvofiq keluvchi yoki shunga yaqin matnlarni tayyorlash taqozo etiladi. Qiyosiy tahlillar kelajakda shoir asarlarining mukammal nashrlarini chop qilishga yo'l ochadi. Bu esa, o'z navbatida, Muhsiniy devonlari qo'lyozmalarini qiyosiy o'rganish, matniy tafovutlar va ularning kelib chiqish sabablarini tahlil etish, shoir asarlari ilmiy-tanqidiy matnini hamda uning asosida nisbatan mukammal nashrlarni tayyorlashni talab qiladi.

Adabiyotlar

Жабборов, Н. 2019. "Ўзбек матншунослиги ва унда матн танқиди, илмий-танқидий матн истилоҳларининг ўрни". *Ўзбек мумтоз адабиётини ўрганишининг назарий ва манбавий асослари: Республика илмий-амалий конференцияси материаллари*, 12.

Тошкент: Mumtoz so`z.

Жабборов, Н. "Матн тарихини ўрганиш – илмий ҳақиқат мезони".
Ўзбек филологиясида матншунослик ва манбашунослик муаммолари: Республика илмий-амалий анжумани материаллари, 51. Тошкент.

Лихачев, Д.С. 2001. При участие А.А. Алексеева и А.Г. Боброва.
Текстология на материале русской литературы X – XVII веков.
Санкт-Петербург: Алетейя.

Муҳсиний. 2008. *Девон. Барҳаёт гулшан*. Фарғона.

Муҳсиний. ЎЗР ФА ШИ. Инв №7392.

Муҳсиний. Ғафур Ғулом номидаги Фарғона вилоят Адабиёт музейи
фонди. Қўлёзма. Инв 4303.

Сирожиiddинов, Ш. 2019. *Матншунослик сабоқлари*. Тошкент: Navoiy universiteti.

Томашевский, Б.В. 1959. *Писатель и книга*. Очерк текстологии. Изд.
2-е, Москва.

Шодмонов, Н. 2009. *Шоҳиду-л-иқбол – адабий манба*. Тошкент: Фан.

Қайюмов, П. 2011. *Хўқанд тарихи ва унинг адабиёти* (материаллар ва хотиралар). Тошкент: Tamaddun.

Muhsini's Poetry: a Comparison of Originality and Publication

Furkat Tuxtamuratov¹

Abstract

In this article, the lyrical poems of the poet Huseinkuli Muhsiniy (1860-1917), a representative of the literary environment in Kokand are studied from the textual point of view. A comparative analysis of the poems of the poet's collection "Gulshani jovid" in the collection of the Institute of Oriental Studies of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan 7392 digital manuscripts and published in collection "Barhayot gulshan". As a result, the poet wrote 239 ghazals in Uzbek and Persian-Tajik languages, 211 of them in Uzbek, 28 in Persian-Tajik, and 136 Uzbek ghazals in "Barhayot gulshan". The 7392 inventory is said to have been omitted from the 75 gazalle devon editionis identified in the digital manuscript.

With the current spelling edition of the Muhsiniy devoni manuscript there differences indentified as a result of comparative study, the scientific classifications analyzed. As a result of comparative analysis, it was concluded that the preparation of the perfect editions of Muhsiniy devoni is one of the urgent tasks before textual studies.

Key words: *text, devon, manuscript, source, originality, conversion, ghazal, praise, byte, busy, published, copy, comparative analysis.*

References

- Jabborov, N. 2019. "O'zbek matnshunosligi va unda matn tanqidi, ilmiy-tanqidiy matn istilohlarining o'rni". *O'zbek mumtoz adabiyotini o'rganishning nazariy va manbaviy asoslari: Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari*, 12. Toshkent: Mumtoz so'z.
- Jabborov, N. "Matn tarixini o'rganish – ilmiy haqiqat mezoni". *O'zbek filologiyasida matnshunoslik va manbashunoslik muammolari: Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari*, 51. Toshkent.
- Lixachev, D.S. 2001. Pri uchastie A.A. Alekseeva i A.G. Bobrova. *Tekstologiya na materiale russkoy literatury X – XVII vekov*. Sankt-Peterburg:

---

¹ Furkat S. Tuxtamuratov – teacher, Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navo'i.

E-mail: toxtamuradov81@gmail

ORCID ID: 0000-0001-9855-2353

For citation: Tuxtamuratov, F. S. 2021. "Muhsini's Poetry: a Comparison of Originality and Publication". *Golden scripts* 3: 80–94.

Aleteyya.

Muhsiniy. 2008. *Devon. Barhayot gulshan.* Farg'ona.

Muhsiniy. O'zR FA ShI. Inv №7392.

Muhsiniy. G'afur G'ulom nomidagi Farg'ona viloyat Adabiyot muzeyi fondi.

Qo'lyozma. Inv 4303.

Sirojiddinov, Sh. 2019. *Matnshunoslik saboqlari.* Toshkent: Navoiy universiteti.

Tomashevskiy, B.V. 1959. *Pisatel i kniga.* Ocherk tekstologii. Izd. 2-ye, Moskva.

Shodmonov, N. 2009. *Shohidu-l-iqbol – adabiy manba.* Toshkent: Fan.

Qayyumov, P. 2011. *Xo'qand tarixi va uning adabiyoti* (materiallar va xotiralar). Toshkent: Tamaddun.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

“Oltin bitiglar – Golden Scripts” jurnali – Sharq adabiyoti va madaniyati, ijtimoiy-ma’naviy hayoti, tilshunoslik va aniq fanlar, dinshunoslik va ilohiyotshunoslikka oid ahamiyatli qo’lyozma manbalar, xalq og’zaki ijodi namunalariga bag’ishlangan ilmiy tadqiqotlar xulosalarini chop etishga mo’ljallangan.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo’lyozmalar yil davomida o’zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, turkiy tillarda topshirilishi mumkin. Agar muallif o’z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr etmoqchi bo’lsa, unda qo’lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etishi kerak.

Qo’lyozmalar MS Word (.doc) formatida (oltinbitiglar@gmail.com) elektron pochta-siga yuborilishi kerak. Iqtiboslar va izohlar bo’yicha MS Word menejerini qo’llash lozim.

Barcha qo’lyozmalar muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma’lumot bilan yuboriladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig’i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o’ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo’lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantirilishi lozim.

Maqola matni 3 000–5 000 so’zdan iborat bo’lishi kerak.

100–150 so’zdan iborat o’zbek va ingliz tillaridagi abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so’zdan kam bo’lmagan kalit so’zlar (o’zbek va ingliz tillarida). Abstrakt maqolaning maqsadi, metodologiyasi va natijalarini qisqacha ifodalashi kerak.

Adabiyotlar ro’yxati 5 sahifadan oshmasligi lozim.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo’lishi mumkin) 1500 so’zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so’ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo’limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to’q bo’yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o’zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tillarda yozilgan bo’lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola sarlavhasidan keyin sahifaning o’ng chetida muallifning ism-familiyasi yozilib, oxiriga yulduzcha (*) ishorasi

qo'yiladi va sahifa pastida muallif haqida quyidagi qisqa ma'lumotlar beriladi: F.I.O., ilmiy daraja va unvon; ish joyi; e-pochta va ORCID ID (raqami).

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – *yotiq*, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida ( ) satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [ ] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satrboshidan, boshqa barcha qatorlari abzasdan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

6.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

7.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011. *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011(a), 99]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada

berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Vohidov, Rahim va Husniddin Eshonqulov. 2006. *O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi*. Toshkent: Adabiyot jamg'armasi nashriyoti.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va Eshonqulov 2006, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Navoiy ijodida Ya'juj-Ma'juj obrazi." *Alisher Navoiy va XXI asr*, Shuhrat Sirojiddinov muharrirligida, 130 – 133. Toshkent: Mashhur-press.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 131]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL.
Foydalanilgan sana.

Adizova, Iqboloy. 2020. *Thinker poetess of the East*. Germany:
Lambert Academic Publishing. <https://www.lap-publishing.com/>. 12.07.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Adizova 2020, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar:
Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek
matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti.
<http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 1987, 19-hujjat]

7.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni:
maqola sahifalari.

Alimuhamedov, Rixsitilla. 2018. "Qadimgi turk-moniy adabiyoti."
Oltin bitiglar 1: 65 – 76.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Alimuhamedov 2018, 70]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Saddi Iskandariy" dostonidagi adabiy ta'sir va o'ziga xoslik masalasi xususida." *O'zbekistonda xorijiy tillar* 3: 229 – 235. doi: 10.36078/1596780050.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 231]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr

sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?." *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Sobirov, Ergash va Akmal Kenjayev. 2010. "Milliy qadriyat va globalashuv". *New York Times*, 27.02. <http://www.nytimes.com/28/us/28health.html>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sobirov va Kenjayev 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

QAYDLAR UCHUN

Ushbu son "Oltin bitiglar" tahririyatida sahifalandi.
Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi 103-uy.
e-mail: goldenscripts@gmail.com
Tel.: +99891 166-31-38
Bosishga 30.09.2021-yilda ruxsat etildi
Qog'oz bichimi 70x100 1/16/.
nashriyot bosma tabog'i: 8

Jurnal 2017-yil 26 oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi tomonidan № 0940 raqami bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga kiritilgan.
Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.

"Mashhur-Press" bosmaxonasida chop etildi.
Buyurtma №0440 Adadi 300 dona.
Bosmaxona manzili:100129 Toshkent, Markaz 15, 1-uy. Tel.: +99890 900 75 77,
+99894 659 94 62